

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

טלטול קש שעל המיטה

(קמ"א א') **משנה:** הקש שעל גבי המיטה (שסתמו להסקה, ומוקצה), לא ינענענו בידו, אלא מנענענו בגופו (בכתפיו, טלטול מן הצד הוא).

(המשך **משנה:**) ואם היה מאכל בהמה, או שהיה עליו כר או סדין (מערב שבת, שגילה דעתו שהקצהו לשכיבה, מעתה תורת כלי עליו), מנענעו בידו.

אמר רב נחמן: האי פוגלא, מלמעלה למטה, שרי; מלמטה למעלה, אסיר.

אמר רב אדא בר אבא, אמרי בי רב: **תנינא** דלא כרב נחמן: הקש שעל גבי המטה, לא ינענעו בידו, אבל מנענעו בגופו. ואם היה מאכל בהמה, או שהיה עליו כר או סדין, מנענעו בידו. שמע מינה: טלטול מן הצד, לא שמה טלטול, שמע מינה.

שיטות הראשונים

טלטול על ידי ניפוח: כתב **מהרי"ל**, לטלטל מוקצה על ידי נפיחה, אין נראה לאסור זה, דהכא תלי באורחא לטלטל, וכי האי גוונא בטלטול מן הצד על ידי שינוי כלאחר יד שרינן⁴. וכן פסק **הרמ"א**³.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שיא)

ח. טלטול מן הצד לצורך דבר המתיר, מתיר... וטלטול בגופו אפלו לצורך דבר האסור, מתיר; הלכך קש שעל המטה, דסתמו מקצה להסקה, מנענעו בגופו; ואם הניח עליו מבעוד יום כר או כסת, מנענעו אפלו בידו שהרי הכינו מבעוד יום לשכב עליו; (וכן אם חשב לשכב עליו) (ר"ן סוף פרק במה טומנין).

(או"ח, הלכות שבת, סימן שח)

ג. ... וכן מתיר לטלטל דבר מקצה על ידי נפוח, דלא הוי טלטול אלא כלאחר יד, ולא מקרי טלטול (תשובת מהרי"ו סי' ר').

דין מכבש

(קמ"א א') (המשך **משנה:**) מכבש (לגיהוץ הבגדים) של בעלי בתים, מתירין (אותו בשבת, ליטול בגדים לצורך השבת). אבל לא כובשין (בו בגד, שלצורך חול הוא).

1. דתנן הקש שעל המטה (לא ינענענו בידו אלא מנענעו בגופו). וכן פוגלא (קכ"ג א') שרינן כר' אליעזר בן תדאי אף על גב דודאי מזיז עפר ממקומו. וכן ביצה, דאסר רב יוסף גזירה שמא יזיז עפר בידים (ראה תוספות שבת ל"ט א', ד"ה מפני). אבל כל מה שמזיז בביצה, משום הא לא אסרינן, ואין לך כלאחר יד גדול מזה, וביד לא אסרו אלא משום משהו גומות. והא דאסרינן במניח (קמ"ב ב') אפילו ניעור, משום דהכלי עצמו נעשה בסיס לדבר האסור ומטלטל מוקצה בידים, שהכלי נעשה מוקצה ומטלטל ליה כי אורחיה.

2. או"ח שח, מקורות - מהרי"ל (שו"ת, סימן ר).

3. ראה עוד בהרחבה לגבי טלטול מן הצד, לעיל מ"ג ב'.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולחן בן הרב ישראל זצ"ל

(המשך משנה): ושל כובסין - לא יגע בו. רבי יהודה אומר: אם היה מותר (במקצת) מערב שבת, מתיר את כולו (בשבת), ושומטו (מוציא מתוכו את הבגד).

שיטות הראשונים

מכבש של כובסין, לא יגע בו: רש"י פירש מפני שהוא עשוי לתקן הבגדים ותוחבו בחזקה ומתהדק, והתרה שלו דומה לסתירה. והבינו (ע"פ פירוש זה) **רבינו ירוחם והטור** שתנא קמא לא פליג אדרכי יהודה (שאם היה מותר, מתיר את כולו), דכיוון שהוא מותר מערב שבת, לא מיחזי כסתירה. וכן הלכה. אבל **הרמב"ם** פירש שהטעם שלא יגע בו לתנא קמא, הוא מפני שהוא מוקצה מחמת חסרון כ"ס (ולפי זה, גם כשהוא רפוי עדיין, הוא מוקצה מחמת חסרון כ"ס). ולפי זה, רבי יהודה פליג אתנא קמא. ופסק כתנא קמא.⁴ **והשו"ע**⁵ פסק **כרש"י**.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שב)

ד. **מכבש** (הוא כלי שכוּבְשִׁין בו בגדים אחר הקביסה, והם שתי לוחות זה על זה והבגדים ביניהם) של בעל הבית, מתירין אותו לטל ממנו בגדים לצורך השבת; ושל אמן, אסור מפני שהוא תחוב בחזקה והתרתו דומה לסתירה.

דיכת פלפלים בקת הסכין

א"ר יהודה: הני פלפלי, מידק חדא חדא בקתא דסכינא, שרי (דלאו טוחן הוא אלא כלאחר יד). תרתי (בבת אחת), אסיר. רבא אמר: כיון דמשני (שלא בריחיים או מדוכה), אפילו טובא נמי (בבת אחת).

שיטות הראשונים

דיכת פלפלים בקתא דסכינא: פסקו כל הפוסקים כרבא שמותר בשינוי אפילו טובא. דעת רש"י, ר"ח ושאלתות, שמדובר ביום טוב. ודעת רי"ף, **רמב"ם**, **רמב"ן**, **רשב"א** ו**רא"ש**, שמדובר בשבת. שכן ביום טוב, אין מי שמצריך לטחון בשינוי של טחינת אחד אחד. וכתב **הרמב"ם** "הרי זה כותש ביד הספין ובקערה; אבל במכתשת - חייב מפני שהוא טוחן." וכן פסק **השו"ע**⁶.

4. וכ"כ בפיה"מ שאין הלכה כרבי יהודה. הובאו הדעות בטור וב"י (או"ח שבת). וכתב בביאור הגר"א: והם (הרמב"ם והטור) הולכים לשיטתם. דהטור סובר דבכל מקום שרבי יהודה אומר דבר חדש שלא הוזכר בדברי תנא קמא, פסק כרבי יהודה. וכמו בפחמין בפ"ק דשבת (כ' א'). וברוק בפ"י דעירובין (צ"ח ב'). והרמב"ם פסק שם ושם ג"כ כתנא קמא. (מפני) שמפרש דמדלא פליג תנא קמא (משמע בין היה מותר בערב שבת בין לא היה מותר, לא יגע בו).

5. או"ח שבת (ע"פ ביאור הגר"א). וכתב המשנ"ב (ס"ק כא), ואם היה מותר המכבש קצת מערב שבת, יש אומרים דאעפ"כ אסור להתיר כולו ולשמוט כליו משם (מג"א בשם המגיד משנה. שעה"צ). ויש מקילין (אליה רבה. וגם הגר"א כתב דלשולחן ערוך שהעתיק הטעם כפירוש רש"י, מותר בזה. שעה"צ). אבל אם היה מותר כולו, לכו"ע מותר לשמוט כליו משם (חדושי רעק"א). מקורות - רמב"ם (הל' שבת כו"ב).

6. או"ח שכא"ז. וביאר המג"א (ס"ק ט) דמה שכתוב ברמב"ם "ובקערה", פירושו או בקערה, שידוכם בשולי הקערה, דהוי שינוי גמור. דאם נאמר דבעינן תרי שינויים, קשה, הא בגמרא לא הזכיר אלא חד שינוי, דהיינו בסכין. והמשנ"ב (ס"ק כה) פסק דבעינן שני

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

העולה מן הנהר

(קמ"א א') אמר רב יהודה: מאן דסחי במיא, לינגיב נפשיה ברישא והדר ליסליק. דילמא אתי לאתויי (מים שעליו) ד' אמות בכרמלית.

אי הכי, כי קא נחית נמי (למים), קא דחי כחו ד' אמות ואסיר (בנהר שהוא כרמלית)!(
(ומתרץ) כחו בכרמלית לא גזרו (אלא רק כשמטלטל ממש).

שיטות הראשונים

כחו בכרמלית לא גזרו: דעת ריטב"א, דכל היכא דלא אפשר אלא בטירחא רבה, לא גזרו חכמים לאסור כחו בכרמלית. ומשום הכי הקילו במאן דסחי במיא, דלא אפשר דלא לידחי מיא כי נחית. אבל בלאו הכי, אסור?
ותוספות כתבו, דלפעמים גזרו כחו בכרמלית, משום כחו ברה"ר⁸. אבל כאן, דחיית המים היא על ידי הילוך גרוע, ולפיכך לא גזרו⁹.

ההולך ברה"ר ומטר סוחף עליו: כתב הרא"ש האי מאן דסחי וכו' לינגוב נפשיה, לפי שהעולה מן הרחיצה יש רבוי מים על גופיה. ולא דקדקו במהלך ברה"ר ומטר סוחף על ראשו ועל לבושו. וכן פסק השו"ע¹⁰.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכו)

ז. הרוחץ בנהר, צריך שיינגב גופו יפה כשעולה מהנהר, מפני שלא ישארו המים עליו ויטלטלם ד' אמות בכרמלית, לפי שהעולה מן הרחיצה יש רבוי מים על גופו; אבל ההולך ברשות הרבים ומטר סוחף על ראשו ועל לבושו, לא הקפידו בו.

שינויים. מקורות - ר"ח ושאליות (ה"ד בראשונים). רמב"ם (שבת כא, כ). רא"ש (סי' יב). רמב"ן (קמ"א א', ד"ה הא דאמרינן). רשב"א (ד"ה הני פלפלי).

7. ומשום הכי בספינה הקלו חכמים (לעיל ק' ב') לשפוך השופכין על דפני הספינה, והם יורדים לים, דאקילו בה רבנן, משום דלא אפשר למיטר ולמעבד ליה דוכתא אחרינא לשופכים ידיה. משא"כ בגזזטרא (עירובין פ"ח א') שהיא למעלה מן הים, דשרו רק למלאות מים, אבל לשפוך אסור, מפני שהמים נידחים מכחו בכרמלית חוץ לארבע אמות.

8. כגון לשפוך מים לגזזטרא, שאסור משום שהמים נדחים מכוחו חוץ לד' אמות. ומשום שלפעמים הגזזטרא סמוכה לרה"ר, וגזרו כחו בכרמלית משום כחו ברה"ר.

9. על פי דברי הריטב"א. מקורות - תוספות (ק' ב', ד"ה כחו). ריטב"א (ק' ב', ד"ה כחו).

10. או"ח שכו, וביאר הב"י, לפי שהם מועטים, לא גזרו עליהם אפילו ברה"ר. והט"ז כתב (ס"ק ב), ואין (הטעם) מספיק, דעינינו רואות שיש יותר ריבוי מים מן המטר על לבושי אדם, ממה שיש על גופו כשעולה מן הרחיצה! אלא נראה הטעם, דבזה אי אפשר להמנע ממנו, שהאדם הולך ברה"ר, ופתאום בא מטר עליו, לא גזרו ביה רבנן. ובביאור הגר"א (ס"ק טו) כתב דלפירוש התוספות (קמ"ו ב', ד"ה מי) שפירשו דהמשנה שם מייירי שנפלו בגדיו למים (ולא מחמת גשמים, כדפירש רש"י), משמע דאפילו ריבוי מים מותר לשאתו בלבשו. והפנה לט"ז הנ"ל. וראה משנ"ב (ס"ק כג). מקורות - רא"ש (סי' יג).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

קינוח וניקוי טיט מרגלו

- (קמ"א א') (1) אמר אביי ואיתימא רב יהודה: טיט שעל גבי רגלו, מקנחו בקרקע, ואין מקנחו בכותל (שנראה כבונה).
(2) אמר רבא: מאי טעמא בכותל לא? משום דמיחזי כבונה, הא בניין חקלאה הוא!¹¹ אלא אמר רבא: מקנחו בכותל, ואין מקנחו בקרקע, דילמא אתי לאשוויי גומות.¹²
(3) מר בריה דרבינא אמר: אחד זה ואחד זה אסור (בכותל נראה כבונה, ובקרקע משום אשוויי גומות). אלא במאי מקנחי ליה? מקנחי ליה בקורה (של עץ המוטלת בקרקע).
(4) רב פפא אמר: אחד זה ואחד זה מותר (שאין דרך מתכוין בכך, וקיימא לן כרבי שמעון).

שיטות הראשונים

טיט שעל גבי רגלו: רבינו חננאל פסק כמר בריה דרבינא, שרק בקורה מותר לקנח. הרי"ף, רמב"ם (הל' שבת כא,ב) ורמב"ן, פסקו כרבא שבין בקורה בין בכותל מותר. ובעל המאור, הרא"ש והריטב"א, פסקו כרב פפא שמותר לקנח בין בקורה, בין בכותל, בין בקרקע.¹³ והשו"ע¹⁴ סתם כרי"ף. ובשם יש מי שאוסר אף בכותל, כרבינו חננאל. והרמ"א כתב ויש מי שמתיר בשניהם, כרא"ש.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שב)

- ו. טיט שעל רגלו, (או על מנעליו) (בית יוסף ור' ירוחם חי"ג) מקנחו בכותל אבל לא בקרקע, דילמא אתי לאשוויי גומות. ויש מי שאוסר אף בכותל. הגה: ויש מי שמתיר בשניהם, (הרא"ש). והוא הדין דמתיר להסירו במעט חרס הראוי לטלטל, (רבי ירוחם חי"ג).

דברים שאסורים משום גזירה דרבנן

- (קמ"א א') אמר רבא: לא ליתבי איניש אפומיה דליחייא (על לחי של מבוי, שאין היכר שם), דילמא מיגנדרא (יתגלגל) ליה חפץ ואתי לאתויי.
ואמר רבא: לא ליצדד איניש כובא (גיגית בקרקע), דילמא אתי לאשוויי גומות (במתכוין¹⁵).

11. דלא מיחזי כבונה, דאפילו עביד במתכוין אינו דרך בנין בכך. והשתא דעביד בלא מתכוין לא מחזי כבונה כלל. ריטב"א.
12. כתבו תוספות (ד"ה דלמא): אע"ג דרבא ס"ל בסוף פ"ב דביצה (כ"ג א') בדבר שאינו מתכוין כר"ש, גזרינן הכא (שמא) כשיהא עסוק לקנח רגלו ישכח שבת, ויתכוון לאשוויי גומות. כעין שמצינו בפ' בתרא דעירובין (ק"ד א') דנשים המשחקות באגוזים ובתפוחים אסור, דילמא אתי לאשוויי גומות. כלומר במתכוון. ששוכחות שבת מחמת שחוק שלהן. וכ"כ ריטב"א.
13. דהוא בתרא. דאע"ג דתלמידיה דרבא הוא, ואין הלכה כתלמיד במקום הרב, הני מילי כשחולק עליו כשהוא תלמיד לפניו. אבל הלשון נראה כאן שלא נחלק עמו, וכיון שכן הלכה כבתרא. ריטב"א.
14. או"ח שבו.
15. שכן דרך מצדדי חבית. ומיהו בשאר כלים קטנים שאין צריך השוואת גומות כל כך לא גזרו. ריטב"א (לעיל, ד"ה אלא אמר רבא מקנחו בכותל).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ואמר רבא: לא ליהדוק איניש אודרא (מוכין) בפומא דשישא (בפי הפך), דילמא אתי לידי סחיטה (ואסור משום מלבן, או משום מפרק¹⁶).

שיטות הראשונים

לא ליתבי איניש אפומא דלחייא: כתב הרא"ש, אבל על פתח חצר הפתוח לרה"ר או לכרמלית, נראה דמותר, דמינכר מילתא ולא אתי לאיתויי. וכן פסק השו"ע¹⁷.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שסה)

ה. אף על פי שמתר להשתמש תחת הקורה, לא ישב אדם בראש המבוי וחפץ בידו, שמא יתגלגל החפץ מידו לרשות הרבים ויביאנו אליו, כיון שאין הכר בינו לרשות הרבים; אבל על פתח החצר, מתר, בין פתוח לרשות הרבים בין פתוח לכרמלית, שיש בו הכרא.

(או"ח, הלכות שבת, סימן שלז)

ד. אסור לצדד חבית על הארץ, דכיון שהיא כבדה יבא להשוות גומות ודאי והוי פסיק רישיה.

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכ)

טז. אסור להדק מוכין בפי פך שיש בו משקין, משום סחיטה.

ניקוי טיט שעל גבי בגדו

אמר רב כהנא: טיט שעל גבי בגדו מכסכו (משפשפו) מבפנים (שאינו נראה כמלבן¹⁸), ואין מכסכו מבחוץ (שנראה כמלבן¹⁹). ומלבן ממש אינו אלא כשנותן שם מים²⁰).

שיטות הראשונים

גרירת הלכלוך על ידי סכין: הרי"ף ורמב"ם לא הזכירו אלא ציפורן, כלישנא דברייתא. והרא"ש ורבינו ירוחם כתבו, ומגררו בציפורן וסכין. והשו"ע²¹ נקט כלשון רי"ף ורמב"ם.

16. ראה לעיל בהרחבה, בסו"פ שמונה שרצים, קי"א ב'. והרמב"ם כתב דין זה לגבי מלבן.

17. או"ח שסה.ה. מקורות - רא"ש (סי' יג).

18. כתב המשנ"ב (שבז, ס"ק לב), שאוחז הבגד בפנים נגד מקום הטיט, ומשפשף זה בזה עד שנופל הטיט. והוסיף על פי ביאור הגר"א (ס"ק כד), דאף דלעיל אסר בסודר לשפשפו ולא מחלקין בין מבפנים למבחוץ, התם הוא מכין לצחצחו משא"כ כאן שאין כונתו אלא להסיר הטיט.

19. מרש"י נראה שהאיסור בכסכוס מבחוץ משום שנראה כמכסכו. לשון הרמב"ם (הל' שבת כב, יז) הוא שמא יכסו.

20. הקשה רעק"א איך מסתדרים דבריו עם מש"כ להלן, קמ"ז א', במנער טליתו שהכוונה לניעור מעפר, וחייב חטאת. ונשאר בצ"ע. ובשער הציון (או"ח שבז, אות מא) תירץ דלא דמי, דבמנער טלית חדשה מן האבק שעליו, על ידי זה הוא תיקונו. משא"כ כאן הוא רק מסיר הטיט, ורושם הלכלוך עדיין נשאר עליו, והדרך להעבירו על ידי מים.

21. או"ח שבז. וכתב המשנ"ב (ס"ק לד), שהוא הדין דמותר לגררו בגב סכין. ואפשר דאפילו בחודו. מקורות - רי"ף (נח ב בדפיו). רמב"ם (הל' שבת כב, יז). רא"ש (סי' יד). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה, נתיב יב, חלק יג).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

האם יש הבדל בטיט שעל בגדו בין לח ליכש: כתב רבינו פרץ בשם תוספות רבינו יהודה, דוקא בטיט לח; דאי ביבש, הוי טוחן ואסור. ואע"ג דאינה צריכה לגופה, מכל מקום אסור לכתחלה²². והביאו השו"ע²³ בשם יש מפרשים.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שב)

ז. טיט שעל בגדו, משפשפו מבפנים דלא מוכחא מלתא לאתחזיזי כמלפון, אכל לא בחוץ דדמי למלפון ומגרדו בפפון. ויש מפרשים דהני מלי לח, אכל יבש אסור דהוי טוחן.

ניקוי טיט שעל גבי מנעלו

תניא: טיט שעל גבי מנעלו, מגררו בגב סכין (בצד שאינו חד, שלא ימחקו). ושעל בגדו מגררו בצפורן (וכל שכן בגב הסכין²⁴). ובלבד שלא יכסכו (מבחוץ).

(קמ"א ב') **תני** רבי חייא: אין מגררין לא מנעל חדש ולא מנעל ישן. ולא יסוך (אדם) את רגלו שמן, והוא בתוך המנעל או בתוך הסנדל (שנמצא מעבד המנעל). אבל סך את רגלו שמן, ומניח בתוך המנעל או בתוך הסנדל. וסך כל גופו שמן, ומתעגל (מתגלגל) על גבי קטבליא (עור שלוק לשולחן או למיטה), ואינו חושש. אמר רב חסדא: לא שנו (שסך רגלו ומניח במנעל) אלא שיעור לצחצחו. אבל שיעור לעבדו אסור.

שיטות הראשונים

גירוד וסיכת מנעלים וסנדלים: פסקו רי"ף, רמב"ם, ורא"ש כדתני רבי חייא, שאין מגררין לא מנעל חדש ולא מנעל ישן. וכן פסק השו"ע²⁵. והרמב"ם הוסיף, "אכל סכין ומקנחין את היטנים"²⁶.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שב)

ח. אין מגררין (בסכין או בפפון) מנעל, בין חדש בין ישן, מפני שקולף העור והוי ממחק.

22. והדרישה (ס"ק ג) הסתפק אי קאי רבינו פרץ גם על כשמסכסכו בפנים. או שרק על גירוד בחוץ אוסר ביבש, אבל כשמסכסכו בפנים, כיון שעושה שינוי, מותר אפילו יבש.

23. או"ח שבז. וכתב המשנ"ב (ס"ק לו), ועל ידי גוי, מותר (אף בטיט יבש, דהוי משאצל"ג, ומשום כבוד הבריות שלא לילך בבגדים מלוכלכים שרי, דהרי שבות דשבות. שעה"צ). עוד כתב המשנ"ב שהט"ז התיר כשאין ממשות טיט, דאינו טוחן. ומטעם זה התיר למי שחלוק שלו מטונף קצת ואין שם ממשות צואה והוא יבש יוכל לגרר בצפורן ולהסיר המראה כדי שיתפלל בנקיות. ודן המשנ"ב בדבריו, דעכ"פ מכיון בזה ליפות הבגד ולצחצחו, שלא יישאר עליו רושם, והוי כמלפון! עיי"ש. מקורות - רבינו פרץ (בהגהות סמ"ק, מצוה רפב, הגהה טו).

24. הגהת הגר"א.

25. או"ח שבח. מקורות - רמב"ם (הל' שבת כב, יח). רא"ש (סי' יד).

26. ואמנם כן מפורש בתוספתא (שבת ד, י), אבל הוא לכאורה דלא כתלמוד דידן. ובחסדי דוד כתב דהש"ס מיירי בחדשים דוקא, והתוספתא בישינים. וצ"ב.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכז)

ד. לא יסוף רגלו בשמן והוא בתוך המנעל או הסנדל (החדשים) (מימוני פרק כ"ג), מפני שהעור מתרכך ודמי לעבוד; אבל סוף רגלו ומניחו במנעל, וסוף כל גופו ומתעגל על גבי העור, והוא שלא יהא בשמן הנשוף מגופו שעור כדי לעבדו, אפלו יש בו כדי לצחצחו, מתר והוא שלא יכון אפלו לצחצחו.

איסור יציאה במנעל גדול ומרופט

(קמ"א ב') **תנו רבנן:** לא יצא קטן (לרשות הרבים) במנעל גדול (שמא יפול ויבוא לטלטלו). אבל יוצא הוא בחלוק גדול (שאינו חשש שיפול ממנו, או שסירנו).

(המשך הברייתא:) ולא תצא אשה במנעל מרופט (קרוע מלמעלה, שגנאי הוא לה, וכשיצחקו עליה תשלפנו ותוליכנו). ולא תחלוץ בו (לכתחילה, שאינו מנעל גמור). ואם חלצה, חליצתה כשרה.

(המשך הברייתא:) ואין יוצאין במנעל חדש. באיזה מנעל אמרו? במנעל של אשה (שמקפידה אם אינו מכוון למידת רגלה).

תני בר קפרא: לא שנו (שלא תצא במנעל חדש) אלא שלא יצאה בו שעה אחת מבעוד יום; אבל יצאה בו מערב שבת - מותר (שכבר הכירה שמתאים למידת רגלה, ואינה מקפידה).

שיטות הראשונים

לא תצא במנעל מרופט ולא תחלוץ בו: רבינו חננאל ורמב"ם פירשו מרופט, רפוי ומשתרבב מן הרגל. וכן לא תחלוץ במנעל זה שאין זה מעל רגלו לגמרי²⁷. ורש"י פירש מרופט, קרוע; שמא יתלוצצו עליה ותבוא לשלפו. ולא תחלוץ במנעל זה, שהרי כחלוץ מאליו הוא, ואינה חליצה גמורה. ואם חלצה כשירה, מאחר ששני קצותיו מחוברים ואינו קרוע לשניים. וכן כתב השו"ע²⁸.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שא)

ז. ... ולא יצא קטן במנעל גדול דלמא נפיל ואתי לאתויי, אבל יוצא הוא בחלוק גדול...

(או"ח, הלכות שבת, סימן שג)

יג. לא תצא במנעל הקרוע למעלה, דמחכו עלה ואתי לאתויי. ולא במנעל חדש, שמא לא יבא למדתה, אלא אם כן נסתה ללכת בו מאתמול שהוא למדתה. אבל איש מתר, שאינו מקפיד כל כך. הגה: ובשאר מלבושים אין לחוש, אפלו באשה (כל בו).

27. מאירי.

28. או"ח שג, יג; אה"ע קסט, כב. מקורות - רמב"ם (הל' שבת יט, טו).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(אה"ע, הלכות חליצה, סימן קסט)

כא. יהא עשוי לצורת רגל ימנית, וינעלו ברגלו הימנית; ויהיה למדת רגלו, שלא יהא גדול עד שאין ראוי לילך בו, ולא יהיה קטן עד שאינו מכסה רב הרגל. ולא יהיה קרוע עד שאינו יכול לילך בו.
כב. חלצה בסנדל של עץ או של שעם שאינם מחפים עור, או ברגל שמאל, או שהיה מנעל גדול עד שאינו יכול לילך בו, או קטן שאינו מכסה רב רגלו, או קרוע שאינו יכול לילך בו, או בסנדל שאין לו עקב, או באנפליא של בגד, חליצתו פסולה...

דין מנעל שעל גבי אימוס

תני חדא: שומטין מנעל מעל גבי אימוס (תבנית שמים בנעל לשמר צורתה²⁹).

ותניא אידך: אין שומטין.

(ומתיר) לא קשיא הא (ברייתא האוסרת) רבי אליעזר, הא רבנן;

דתנן (כלים כו,ד): מנעל שעל גבי אימוס - רבי אליעזר: מטהר (אינו מקבל טומאה, שאינו כלי. ובשבת נמי אסור לטלטלו). וחכמים: מטמאים (ראוי לקבל טומאה. שנחשב כלי).

שיטות הראשונים

טלטול מנעל חדש מעל הדפוס: פסק הרמב"ם שמנעל שעל גבי האימוס, מיטמא מידרס (אף שלא לבשו אדם, שכבר נגמרה מלאכתו), ונחשב כלי ולכן שומטין אותו בשבת, כדעת חכמים. ואף שמטלטל בכך את האימוס. וכדעת רבא שאמר דבר שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו. וכן פסק השו"ע³⁰.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שח)

יד. מנעל חדש מתר לשמטו מעל הדפוס, אף על פי שמלאכתו לאיסור, כיון דשם כלי עליו מתר לטלטלו לצורך מקומו.

הדרן עלך תולין

29. ע"פ לעזי רש"י. וכן פירש הרי"ף: דפוס של מנעל.

30. או"ח שח, יד. מקורות - רמב"ם (הל' כלים כד,ה; הל' שבת כו,יב).